

Marek Orko Vácha, foto: Václav Pavel

MAREK ORKO VÁCHA

Nikdo další, kdo by to napravil

Níže publikovanou řeč pronesl Marek Orko Vácha letos 12. září při kázání na bohoslužbě za Šumavu a ochranu celé naší krajiny v kostele svaté Magdalény u Zbytin na Šumavě. Bohoslužba se uskutečnila z iniciativy evangelického kazatele a ekologického aktivisty Pavla Světlíka v rámci VIII. národní konference organizace A Rocha. Světlíkem vedenou bohoslužbu doprovázel písněmi Pavel Helan. V nedalekých Volarech jí ten samý den předcházela bohoslužba kardinála Miloslava Vlká za oběti železné opony – připomenutí a odpuštění minulosti. Symbolika neplánované souhry byla těžko náhodná – obě bohoslužby spojovala žádost po svobodě. Dříve se na Šumavě odehrával boj o naši svobodu politickou či lidskou, nyní je Šumava symbolem úsilí o ochranu divočiny. Ta žádá nejen svobodu pro člověka, ale i pro ostatní bytosti, kterým nebudeme určovat jak, kde a jak dlouho mají žít.

Milí bratři a sestry, milí přátelé, chtěl jsem vám říct, že jsem opravdu velmi rád, že tu s vámi mohu být. Připravil jsem na dnešek pět krátkých odstavců, ať už se hlásíme, nebo nehlásíme k jakémukoli náboženskému kontextu.

První moment je myšlenka, kterou 25. května 2015 explicitně vyjádřil papež František v encyklice *Laudato Si'*, a to, že člověk má

na zemi čtyři odpovědnosti. První tři jsou typické odpovědnosti, které jsme měli od počátku dějin, za prvé: odpovědnost vůči mně samotnému, jak využívám čas, jak na sobě pracuji, jak se vzdělávám; za druhé: odpovědnost vůči druhému člověku; za třetí, moje odpovědnost vůči Bohu. Ale najednou zhruba od šedesátých let minulého století přicházíme na to, že máme ještě další, čtvrtou

odpovědnost, odpovědnost za přírodu. Zjistili jsme v té době, že už jsme mnohem silnější než ona, a přichází myšlenka, že se mohu provinít nejenom špatným chováním na Zemi, ale také vůči Zemi.

Za druhé chci říct to, že Zemi potřebujeme ze dvou důvodů: za prvé nám dává obživu, stavební materiál, a potřebujeme ji, abychom přežili. Za druhé ji ale potřebujeme ještě z jiného důvodu: abychom skrze ni kontemlovali Boha.

Dívat se na nebeské ptactvo

Na prvním důvodu, že Zemi potřebujeme pro svoji obživu, není nic špatného. Nejsme andělé, pocházíme z této Země, musíme něco jíst a někde bydlet. Problém nastává ve chvíli, když bychom si řekli, že od Země už nic dalšího čekat nemůžeme, kdy Zemi chápeme jako skladiště věcí, jako inventarizovatelnou fakticitu. Kdy ji chápeme tak utilitaristicky, že na každého motýla, na každý strom nebo na každou pampelišku přilepíme cenovku.

Lesy pak vnímáme jako nic než továrny na dřevo, hodnota Země se stává hodnotou minerálů v ní obsažených a cílem je všechno zpeňžit, vytěžit a prodat. Ale Země v sobě nese ještě cosi mnohem a mnohem hlubšího, Země pro nás má být cestou k Bohu. Má být jako ta pravoslavná ikona, okno do absolutna, skrze kterou vidíme cosi z druhého světa, skrze kterou kontemloujeme Boha samotného.

Zakladatel křesťanství sám v horském kázání říká: „dívejte se na nebeské ptactvo, pozorujte polní lilie“. Chci připomenout, že v řeckém originálu to říká gramaticky nikoli jako prosbu nebo žádost, nýbrž jako imperativ. To znamená — Ježíš Kristus, zakladatel křesťanství, říká: „Dělejte to!“ a říká to v té imperativní podobě. Pokud se tedy já, katolický křesťan, budu připravovat ke svátosti smíření a začnu zpytovat svědomí, měl bych se ptát, zda jsem dostatečně nazíral polní lilie, zda jsem se dostatečně díval na havrany, a pokud ne, měl bych to ve zpovědi vyznat jako hřích. Protože tohle mi říká Kristus: „Dělejte to, dívejte se na přírodu, kontemloujte přírodu, pozorujte polní lilie!“ A vracíme se k staré známé myšlence, kterou říká Órigenés, pak svatý Augustin a pak Tomáš Akvinský.

Ti všichni nám nabízejí k poznání Boha dvě knihy — Písmo Sváté, to by nás nemuselo překvapit, a knihu přírody. A to, co by nás mohlo překvapit, je, že zejména Augustin svým posluchačům doporučuje především knihu přírody, a ne už tolik Bibli. Proč? No, za prvé proto, že málokdo si mohl dovolit mít text doma — bylo to drahé, protože se text musel ručně opisovat, a za druhé málokdo uměl číst a psát. A Augustin říká, když se teď podíváme ven před kostel a projdeme se, je to zdarma a můžeme si v této knize číst, i pokud jsme negramotní. Augustin říká: „Když se podíváme na přírodu, musíme zjistit, že Bůh je dokonalý, protože ona je dokonalá, Bůh musí být krásný, protože ona je krásná, a především Bůh musí být, protože ona je.“

Chránit veškerý život

Za třetí se podíváme na myšlenku, kterou velmi zdůrazňuje papež František v nové encyklice *Laudato Si'*, kde říká, že pokud chceme chránit život, tak nechtě chráníme život skutečně veškerý — život zvířat, ptáků, rostlin i náš lidský život. Toto je na první pohled myšlenka, se kterou by zejména křesťané mohli mít velké problémy, protože katolické křesťanství vždycky vnímá velkou propast mezi člověkem a ostatní přírodou, kvalitativní skok mezi člověkem

a zvířaty. Jenomže ono jde o to, jestli, tak jak se to dneska často dělá, stáhneme člověka dolů, na úroveň zvířete a řekneme: „No, člověk vlastně není nic jiného než zvíře a je to vlastně jenom shluk buněk a nemá žádnou důstojnost, žádnou hodnotu a tak dále.“ A úplně jiný pohyb je, pokud v tom zvířeti nebo v té rostlině vidíme jiskru božského a vytáhneme je nahoru směrem k člověku. To je úplně, úplně jiný pohyb.

Ve vydání této encykliky, teď se obracím především ke křesťanům, se explicitě říká, že ochrana přírody již více není volnočasová, zájmová aktivita nadšenců z Hnutí DUHA nebo Brontosaurů, skautů a všech těch zelených uskupení, ale je to od nynějška imperativ pro každého křesťana.

Tedy ta ochrana chudých, ochrana utečenců, ochrana lidí, kteří jsou v nouzi, všechno to, co jsme tak často slyšeli v mládí — nemocné navštěvovat, hladové sytit, žízňivé napájet, oblékat nahé, přijímat ty, kdo jsou na cestách. Jestli má něco katolická církev ve své DNA, pak je to právě ta ochrana marginalizovaných, těch, kteří ještě nejsou nebo už nejsou schopni artikulovat svá práva, odtud i tradiční odpor vůči potratům a eutanazii. Jenomže papež velmi důsledně říká, že když chceme chránit život, tak pak opravdu život jako takový, život rostlin, zvířat a všech organismů. Což má oboustranný dopad. Katolíci mají ve své agendě ochranu nějak diskvalifikovaných lidí, demonstrace proti potratům — a přírodu velkoryse necháváme být. A naopak, nejen ochrana přírody, jak to známe z mnoha environmentálních hnutí, demonstrace za záchranu velryb nebo za vyhlášení nějaké rezervace, s velkoryse přehlíženými potraty u našeho vlastního druhu. Pokud ochrana života, pak života jako takového, veškerého života.

Příroda není jen síto

Za čtvrté. Moc se omlouvám, že ten čtvrtý bod bude pravděpodobně nejkomplikovanější. Moderní biologie je zajímavá v tom, že přináší myšlenky, které jsou velmi a velmi podnětné pro environmentální etiku, a troufám si říci, i pro teologii. Co nám říká? Kdybych to měl říci jednou větou, tak nám řekne, že všechno je spojeno, ale všechno je spojeno v mnohem silnějším slova smyslu, než jsme si kdy mysleli. To, co už se dávno vědělo a co učíme na středních školách, je, že celá planeta je skutečně Oikos, jedna jediná propojená síť života, no a na to nemusí být člověk biolog, aby tohle věděl. Každý atom kyslíku, který jsem teď právě vdechl, někde nafotosyntetizovala nějaká sinice nebo rostlina, a každý atom uhlíku, ze kterého je tvořeno moje tělo, byl někdy součástí nějaké rostliny. Jistě, protože buď jsem vegetarián, nebo se živím zvířaty, která se před tím živila rostlinami. Od roku 1700 víme, že rostlina je zakořeněna ve vzduchu úplně stejně jako v půdě a že stromy a květiny, které vidíme, v podstatě nejsou nic jiného než zkamenělý vzduch. Neříkám nic objektivního. Ano, listy jsou duté, ze vzduchu do sebe natahují oxid uhličitý, ze kterého Calvinovým cyklem vyrábí glycerinaldehyd-3-fosfát, z něj glukózu a z něj celulózu. Rostlina je tedy zkamenělý vzduch. Ovšem nejen ona, i my jsme zkamenělý vzduch. Člověk pochází z tohoto vzduchu a z vody a ze sluneční energie a z trochy stopových prvků, z ničeho dalšího.

Jednou z posledních smělych biologických myšlenek je epigenetika, epigenetická dědičnost, a ukazuje se, řeknu to velmi krátce, že doposud jsme vždycky mysleli, že v darwinovské evoluci prostředí funguje jako selekční faktor: organismy nabízí, příroda vybírá.

Pěsničkář Pavel Helán, foto: Slávek Prudlil.

Dneska jsme zjistili, že příroda má mnohem silnější roli, že příroda nejenom vybírá, ale také sama tvoří. Jinými slovy, za to, jaký jsem, mohou nejenom moje geny, ale jsem rovněž tvarován prostředím a aspoň někdy, u někoho a v některých případech jsem tyto změny schopen předat svým potomkům. Příroda tedy není jen to síto přirozeného výběru, ale také cosi, co nás všechny tvoří a modeluje a s čím jsme spojeni mnohem víc, než bychom si kdy mysleli.

V environmentální etice máme také své posvátné texty, jako je slavná řeč náčelníka Seattla, kde se říká, že všechno je spojeno a že kdyby všechna zvířata zmizela, člověk by zemřel na velikou samotu ducha. Teď nejde o autentičnost toho textu, ale o jeho myšlenku. Eremozoikum, doba osamění, obrácená Noemova archa, kterou jedno po druhém opouští organismy. Dnes si nemyslíme, že by člověk určitě zemřel na velikou samotu ducha, ale že kdyby všechna zvířata zmizela, zemřeli bychom mnohem dříve a z mnohem pragmatictějších důvodů. Celá biosféra je totiž propojena, a čím víc toho o ní víme, tím víc si uvědomujeme, jak je celá síť života komplexnější, složitější a navzájem provázanější, než se zdálo.

O čem nemluvíme

Konečně za páté, už zde ta myšlenka zazněla, že země je cestou k nebi. Najednou přichází cosi, co nikdo nečekal. V posledních deseti, dvaceti letech se obnovuje fenomén pouti. Všichni nejspíše známe Santiago de Compostela ve Španělsku, kde je hrob svatého Jakuba. Na začátku dvacátého století tam chodily stovky lidí. Dnes to jsou stovky tisíc lidí. V posledních dvou třech letech je to vždy o dvanáct, třináct procent lidí víc než v předcházejícím roce. Nikdo neví, co se děje. Přichází fenomén, který je velmi zajímavý, že lidé, kteří často mají problémy s organizovanou církví nebo s náboženskými institucemi, najednou v pouti vnímají něco božského. Ono si nelze neuvědomit, že pouť je tak trochu obrazem mého vlastního života: i můj život je cesta, má směřovat k Bohu, i v mé životní cestě jsou chvíle údolí, kdy nevím, kudy kam, kdy jsem ztratil z očí cíl. Život je pouť.

Takže aniž by to kdokoliv z církevní hierarchie nařizoval, najednou se víc a víc lidí cítí osloveno tím, že chodí na stará poutní místa, na slavná poutní místa a během cesty vnímají, že v přírodě je cosi numinózního, že země je cestou k nebi.

A vnímají možná ještě jednu věc, kterou objevila biologie. Před 4,56 miliardy let byla Země žhavá koule prachu a plynů, a kdybychom se na její dějiny podívali jak ve zrychleném videu, po té době jsme se zde objevili my, milující, cítící, inteligentní, toužící. Co se to zde mezitím vlastně stalo? Tím neinteligentním vířením kosmického bahna vznikla inteligence, z nerozumné hmoty vzniká nehmotný rozum, vířením žhavé lávy vzniká dítě schopné žhavé lásky. Fantastické. Co je to za příběh, jehož jsme součástí, ve kterém jsme? Ta představa, že za vesmírem je myšlenka, smysl, logos, něco, a že tomu něco na nás záleží, a že to musí mít cit pro krásu, přinejmenším leží na stole.

Nechci nějak provokovat nebo podobně, tato myšlenka není ani moje, slyšel jsem ji nedávno a přišla mi jako přesný postřeh: na přelomu devatenáctého a dvacátého století přišel Freud a řekl nahlas jednu velmi důležitou věc: sexualita existuje. Všichni ji samozřejmě provozovali, ale nikdo o tom nemluvil. V té době se hovor o sexu považoval za něco nepatřičného. My jsme možná v podobné situaci. Všichni nějak cítíme, že smysl života není jen v co nejkomfortnější

Kostel svatě Magdalény u Zbytná na Sumavě, foto: Václav Prudlil.

Sumava, foto: Slávek Prudlil.

čekání na smrt, všichni nějak své hledání provozujeme, hledáme svobodu, víru, jsme poutníci, tápeme po smyslu věcí a smyslu našeho příběhu. Všichni to provozujeme, jen o tom nikdo nemluvíme, jako se kdysi nemluvílo o sexualitě. Řeči o smyslu našeho přebývání zde, o kráse přírody, která nás vede kamsi za sebe, či dokonce o tom Cosi, co různé jazyky nazývají Dieu, God nebo Gott, se považují snad až za něco nepatřičného. A vlastně nemáme ani ten slovník, kterým bychom o tom mluvili. A najednou objevujeme staré mystiky, od Órigena a církevních otců po Augustina, Tomáše, Eckharta, Terezii z Ávily, Huga od svatého Viktora a jak se všichni ti borci jmenovali, a zjišťujeme, že to jsou lidé, kteří mají úplně tu samou zkušenost.

Spojení zájmem o dobrou věc

Na závěr chci říct, že je mojí velkou nadějí, že jsme zde shromáždění v tomto složení, protože už při úvodních akordech první písně to člověku dojde. Poslední dobou, díky Bohu, se takovýchto shromáždění účastní víc a vždycky je ta skladba lidí úplně stejná. Někdo je křesťan, někdo není křesťan, někdo je takzvaně hledající, ale všichni jsme jak ve víru spojení zájmem o dobrou věc. Vzniká tak jiskřivá skupina lidí, která je spojena jedním dobrým úmyslem. Viz třeba film *Nalezení na Ztraceném* na Šumavě, nedávno jsem zehnal novému ekocentru v jižních Čechách se stejným složením lidí, nebo tato bohoslužba. To všechno fascinujícím způsobem spojuje lidi dobré vůle a papež František taky k encyklice *Laudato Si'* říká explicitně: já to nepíšu jen pro křesťany, píšu to pro všechny lidi dobré vůle, pro všechny občany této planety.

A poslední odstaveček: jeden můj oblíbený biolog, Ed Wilson, velký ateista a výborný člověk, už v roce 2006 tuhle intuici měl a napsal krásnou knížku s názvem *Stvoření* (Creation), koncipovanou jako dopis, ve kterém se obrací — překvapivě — k jižanskému baptistickému pastorevi a říká mu: „Já jsem celoživotní ateista a vy jste baptistický pastor, ale úkol, který je před námi, je tak velký, že musíme my všichni lidé dobré vůle spojit síly.“ Encyklika *Laudato Si'* říká přesně to samé z opačné strany.

Úplně na závěr: Zemi tedy potřebujeme proto, aby nám dala obživu a abychom skrze ni mohli kontemplovat Boha. Máme odpovědnost vůči sobě, vůči druhému člověku, vůči Bohu a vůči Zemi. Pokud chránit život, pak veškerý život. Díky biologii zjišťujeme, že všechno na této planetě je spojeno, mnohem silněji, než jsme kdy mysleli. A Židé, ve své intuici, mají jeden apokryfní příběh, který tedy tohle všechno shrnuje: v tomto chasidském vyprávění Hospodin Bůh provádí Adama rájem a říká mu: podívej se na všechno kolem, jak je to krásné, jak je to sofistikované, jak jemně a uspořádaně jsem to stvořil. Starej se o to s odpovědností a s pečlivostí, protože když ty to pokaziš, po tobě už nebude stvořen nikdo další, kdo by to napravil.

Autor je římskokatolický kněz, přírodovědec a přednosta Ústavu etiky na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy.

ROZHOVOR / Aspoň doma nosit svetr

S ředitelkou Ekologického institutu Veronica Yvonnou Gaillyovou jsme si krátce promluvili o evropském projektu SPIRIT, do něhož je Veronica zapojená.

Jaké jsou cíle SPIRITU?

Zaměřujeme se na motivování lidí k šetrnějšímu nakládání s energií v domácnostech a zároveň na další změny chování (spotřeba masa, jízda autem), které mají vliv na produkci skleníkových plynů. V projektu se počítá s poradci v domácnostech, kterými jsou ovšem vyškolení dobrovolníci z řad věřících. Ti mají za úkol oslovit lidi ve vlastní farnosti a nabídnout jim rady, jak doma konkrétními opatřeními ušetřit energii. Předpokládáme totiž, že se lidé ve farnosti znají a důvěřují si. V celé EU chce SPIRIT vyškolit přes tři sta dobrovolníků a s jejich pomocí oslovit přes sedm tisíc domácností.

Na začátku října proběhly dva kurzy pro první dobrovolníky – kolik lidí se jich zúčastnilo?

V tuto chvíli prošlo školením pětadvacet lidí. Kolik z nich bude schopno a ochotno působit jakožto dobrovolníci, teprve uvidíme. Jejich role není lehká i proto, že lidé u nás mají často docela dobré znalosti a informace o možnostech úspor a zajímají se o technické detaily. O technologiích jsme samozřejmě také mluvili, snažili jsme se ale upozorňovat především na změnu chování. Za klíčové považujeme téma „nepřetápět“ a budeme se na ně soustředit. Ostatně i papež František v encyklice *Laudato si'* píše: „Jestliže se někdo — ačkoli mu jeho ekonomické podmínky umožňují spotřebovat a utrácet víc — radši lépe oblékne místo toho, aby zapnul topení, znamená to, že si osvojil přesvědčení a způsoby prospěšné ochraně životního prostředí.“

Do projektu je zapojeno osm organizací z osmi zemí EU. Jak se daří oslovovat věřící v jiných zemích?

Projekt se dlouho rozbíhal, tvořily se různé metodiky či dotazníky. Školení dobrovolníků měla nastat letos na podzim. Jenže v létě, když začali přicházet uprchlíci, se v církevních společenstvích dramaticky změnily priority. Farnosti a zejména již předdomluvení dobrovolníci v Rakousku či Belgii mají dnes zcela jiné, náročné úkoly. Není tedy jasné, jak bude projekt pokračovat.

SPIRIT má končit v roce 2016. Čeho byste chtěli dosáhnout, abyste ho považovala za úspěšný?

Budu ráda, když maximum domácností (tedy v ČR téměř šest set) přijme závazek snížit teplotu vytápění o dva stupně a posunout začátek své topné sezony. Jsou tam samozřejmě i další závazky, ale bude mi stačit, když naši motivovaní dobrovolníci naučí pár stovek lidí nosit v zimě doma svetr.

Připravil Dominik Grohmann.